

Majda Travnik Vode

Marko Sosič: *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino.*

Ljubljana: Študentska založba (Knjižna zbirka Beletrina), 2012.

Marko Sosič (rojen leta 1959 v Trstu), uspešen radijski, televizijski in gledališki režiser, nekdanji ravnatelj in umetniški vodja Slovenskega narodnega gledališča v Novi Gorici in Stalnega slovenskega gledališča v Trstu, je od leta 1991, ko je izdal prvo zbirko kratkih novel *Rosa na steklu*, do danes postal tudi prepoznavno literarno ime. Romana *Balerina, balerina* iz leta 1997 in *Tito, amor mijo* iz leta 2005 sta se uvrstila v najožji izbor za kresnika, *Balerina, balerina* je doživela odrsko uprizoritev in prevod v italijanščino, za *Tito, amor mijo* pa je bil avtor nominiran tudi za nagrado Prešernovega sklada.

V pogovorih in zapisih je Evald Flisar že nekajkrat ponovil: "Jedro mojega pisanja je vprašanje, koliko resničnosti prenese človekova duševnost." Zdi se, da je enaka problematika vse bolj tudi v središču Sosičevega ustvarjanja, kot vse kaže, pa je to hkrati postalo eno ključnih vprašanj naše civilizacije. Duševne bolezni, motnje zavesti, odstopanja vseh vrst ali zgolj nedoločna tesnoba in strah so v svetu, ki je izgubil kompas in zato posamezniku ni več zmožen zagotoviti temeljnega občutka varnosti, postali del našega vsakdanjika. Kolikokrat smo v zadnjih letih prebrali ali slišali, da duševna motnja 'ogroža tako rekoč vsakogar izmed nas'. Svetla plat takšnih in drugačnih medijskih kampanj pa je, da duševne bolezni počasi le izgubljujejo svoj žgoči pečat, vse pogosteje so celo prikazane tako, kot da jih spremlja tudi iskrica genialnosti (tako se na primer poudarja, da sta za bipolarno motnjo trpela tudi Nietzsche in Van Gogh). Ali bo torej bolna človekova zavest postala naslednji velik literarni sižé?

V nenavadno kratkem času sta pri nas izšla dva romana uveljavljenih avtorjev – poleg Sosičevega *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino* še Igranje Stanke Hrastelj –, ki se vsak na svoj način poglobljata v zelo podobno temo: boleče drsenje zavesti v čedalje hujše bolezensko stanje. Vendar se omenjena romana od dosedanje tovrstne literature razlikujeta v tem,

da ju zanima zgolj neke vrste fenomenologija bolezni: momenti njenega porajanja, prvi nedvoumen zdrs, dolgotrajno boleče potapljanje na dah, točka dokončnega prestopa ter krute manifestacije in posledice odtujenega stanja, medtem ko je ves ostali kontekst močno v drugem planu (Sosič sicer subtilno odpira še teme šovinizma, psihičnega nasilja in tržaškega meščanstva). *Ki od daleč prihajaš v mojo bližino* je pri tem še bolj neposreden in kljub poetičnosti bolj grob od *Igranja* Stanke Hrastelj, saj nas avtor brez kakršne koli uverture ali ogrevanja že na prvi strani potopi naravnost in globoko v vročično, razboleno glavo svojega junaka Ivana Slokarja, točneje v njegove halucinantne sanje, ki jih s forenzično natančnostjo izrišeta dinamika in perspektiva filmske kamere in iz katerih se junak le stežka prebija v budnost – kot da bi se sanje prilepile nekam na rob njegove zavesti in ga vleklo dol, v “votlino, ki jo čutim pod čelom in v kateri se že nekaj dni zapored kopičijo razcefrane podobe, ki jih ne morem razvozlati in ki vzbujajo v meni nenavaden nemir”. Pravzaprav se zdi, da se Ivan v romanu iz teh sanj nikoli docela ne izvije, ampak se te iz jutranjega prebujanja nekako spotegnejo za njim, najprej v polzavestno stanje, na rob med snom in budnostjo, nato pa vse bolj moteče prodirajo v njegovo zavest. Iz njih se začno luščiti in porajati še druge podobe, občutki, prividi, Ivanu v glavi večino časa odmeva mehka, svetla pesem, katere besedila se ne more spomniti, spremlja ga občutek, da mu nekdo stoji za hrbtom in ga gleda, njegovo zunanje vedenje pa postaja vse bolj mehanično, prisilno, vsak posamezen gib mora posebej ozavestiti (opisi takšnega stanja so mestoma morda nekoliko predolgi, saj bi pripoved lahko brez škode napredovala hitreje). Ivanov brezupni boj za obstanek in sestop v podtalje trajata štiri dni, ki hkrati zamejujejo tudi časovni okvir romana.

S psihoanalitičnega vidika gre v romanu za poskus opisa trenutkov, ko neka travmatična izkušnja in njene psihične vsebine, ki jih je v preteklosti človek potlačil, začno pronicati na plan kot sokrvica iz nezaceljene rane. Varovalni mehanizmi popustijo in v zavest začno nenadzorovano (skozi sanje, halucinacije, občutke, sinergije junakovega notranjega doživljanja in zunanjih dogodkov) naletavati uničevalni drobci potlačene bolečine, ki jo je človek odrinil v podzavest, namesto da bi jo ozavestil, jo ponotranjil in 'predelal', nazadnje pa sublimiral – kot narekuje znanost.

Ivan je psihiatrični povratnik, kar osupli izvemo šele proti koncu romana, čeprav so ob poti že ves čas posejana znamenja. Njegova travma je na površje prvič udarila pred trinajstimi leti, vendar so jo vsi skupaj, on sam, terapevti in njegovi bližnji, potisnili nazaj. Tako Ivan celih trinajst let kot kakšna redka žival (temu primerno tudi osamljen) živi v nekakšnem

umetnem rajju, krhki stekleni menažeriji, v kateri o neželenem dogodku vlada zapovedan molk, na katerega pristanejo celo prijatelji in službeno okolje. Namesto da bi mu pred trinajstimi leti njegovega demona pomagali premagati, ga žena Sonja prepriča o spočetju otroka (Ivanovi hčerki Biserki je zdaj natančno trinajst let), njegovi starši (s svojo avtoritarnostjo je problematičen in morda usoden zlasti oče) pa mu kupijo lepo tržaško meščansko stanovanje. Za konec Sonja prek svojega šefa posreduje, da Ivana sprejmejo nazaj v ugledno profesorsko službo, sama pa mu od nekje nenehno prišepetava, da bo vse še dobro, da je najhujše za njim, da je zdaj vse lepo. O tem, ali je bilo v resnici celih trinajst let vse lepo, ne izvemo ničesar, nobenega dvoma pa ni, da so se zdaj pred Ivanom odprla vrata pekla ...

In Ivan teče, teče skozi mesto, ki je njegov pendant, zavetnik in sovražnik, teče, da bi razkril skrivnost, preden bo prepozno. Na zadnjih straneh, ko mu mati odstira še zadnje tančice družinskih skrivnosti, ji reče: "Govori, nimam več veliko časa." Vendar to ni edino mesto v romanu, ko napetost doseže vrhunec, pravzaprav se pripoved od začetka do konca kar trese od suspenza. Takšno gradnjo pisatelju izvorno omogoči izbira teme (kaj je lahko še bolj dramatično kot dvigniti pokrov potlačene travme), še bolj pa izbira pripovedne tehnike, ki sloni na prefinjeni logiki upočasnjevanja in pospeševanja pripovednega ritma: Ivan ne more prodreti skozi prividne podobe, ki ga obletavajo in se vanje nemočno zaletava kot nočni metulj, stopica na mestu, preigrava psihološke variacije, ko v pripoved naenkrat od zunaj vdre neki dogodek (Ivanovo spoznanje o halucinaciji s Filipovo ženo, njegov alienirani izpad sredi pouka itd.), ki mu spodmakne tla pod nogami in ga porine še globlje v agonijo.

Romanu, napolnjenem z majavo, neobstojno snovjo, ustreza tudi slog: gost, poetičen, zabrisan, prepreden z močnimi arhetipi: vodo, glasbo, krvjo, svetlobo, rdečo in črno zemljo, travo. Na tej močni simbolni podlagi lahko pisatelj prepričljivo zgnete in priključite kakršni koli svet in vzbudi kakršno koli aluzijo, kajti velikokrat ostane le pri tem: od sugestije na Ivanovo potlačeno in sprevrženo spolnost (ki je pravzaprav želja po incestu) do namiga na prikrito psihično nasilje v junakovi izvorni družini in le težka brzdano sinovsko sovraštvo do očeta, ki je nekoč že izbruhnilo z vso silovitostjo. Ivana hkrati spodmika tudi njegova izmuzljiva, nefiksirana identiteta, saj ne ve, kam pravzaprav spada: med marginalce, ob katere zadeva na vsakem koraku in ki ga očitno nezavedno privlačijo, ali med jaro tržaško gospodo, ki si kot statusni simbol privoščijo istrsko gospodinjsko pomočnico. Ivan niha med obema svetovoma: krčevito, za ceno samožrtvovanja, se oklepa svojega profesorskega položaja in se boji

prijeti za žlico, s katero bi zajel juho, namenjeno klošarjem v zavetišču, hkrati pa ga prav ti neustavljivo privlačijo, da hodi za njimi, jih išče in se želi z njimi pogovarjati, resnično pogovarjati, do česar v njegovi družini ne pride niti enkrat samkrat; kot bi imeli zanj edino ti reveži pravi človeški obraz ... Tudi nenavadni sklepni prizor, ko junak v svoji halucinaciji četi-
co svojih neuglednih uličnih prijateljev in znancev pripelje v svoje lepo stanovanje, prinaša simbolno povečanje ljudi z obrobja.

Enako kot spretno mehča Ivanove identitetne robove (očitno se Ivan na koncu vendarle umesti med marginalce), je Sosič mojster pretapljanja zunanjega in notranjega pripovednega sveta, zlasti prelivanja Ivanovih notranjih svetov: stanj načete zavesti, njenega postopnega prevešanja, vihanja navznoter in navzven, razžiranja in slednjič razkrajanja. S takšno fluidno, zelo rahlo, a vendarle do zadnje bilke natančno zvezano strukturo je Sosičev roman (ki na trenutke morda pravzaprav razkriva svoje daljno sorodstvo z novelo) netipičen tudi v današnjem času. Zdi se, da bo tako, kot se je iz sanj porajal (in ga tudi s pozornim branjem ni mogoče do kraja materializirati), nazaj v sanje tudi poniknil. Od tam pa bo, tako kot Balerina iz Sosičevega prvega romana, iz svojega zadnjega počivališča na kakšno belo noč še nekaj časa stegoval lovke po nas in trkal na vrata našega humanizma.